

Η εξέγερση του '23 στη Βουλγαρία: «0 Σεπτέμβρης θα γίνει Μάης»

**«0 Σεπτέμβρης θα γίνει Μάης
η Γη θα γίνει Παράδεισος»**

– Γκέο Μίλεφ* –

Σε αυτούς τους στίχους, ο Βούλγαρος κομμουνιστής ποιητής, Γκέο Μίλεφ, προσπάθησε να συμπυκνώσει τις ελπίδες κομμουνιστών, αναρχικών, αγροτιστών και άλλων δημοκρατών της Βουλγαρίας ότι με την εξέγερση του Σεπτέμβρη του '23 θα ανατρεπόταν η φασιστική δικτατορία του Αλεξάντερ Τσανκόφ, την οποία θα ακολουθούσε μια διαφορετική πορεία για τη Βουλγαρία.

Η εργατο-αγροτική εξέγερση του Σεπτέμβρη του '23 στη Βουλγαρία είναι μια σημαντική σελίδα στην ιστορία των δικών μας Βαλκανίων καθώς έχει χαρακτηριστεί ως η πρώτη αντιφασιστική εξέγερση ή η τελευταία απόπειρα «εξαγωγής»/συνέχισης της Οκτωβριανής Επανάστασης στην Ευρώπη. Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να δούμε τί προηγήθηκε και τί έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο ξέσπασμα της εξέγερσης αλλά και στην ατυχή κατάληξή της.

Στο δρόμο προς την εξέγερση: δημοτικές κομμούνες κι απεργίες

Μετά το τέλος του Α'Π.Π. και την ήττα της Βουλγαρίας καταρρέει η δημοτικότητα των παλαιών εθνικιστικών και αστικών κομμάτων της χώρας ενώ ενισχύονται οι πιο ριζοσπαστικές δυνάμεις, όπως οι σοσιαλίζοντες αγροτιστές κι οι κομμουνιστές. Πρέπει να σημειωθεί ότι το βουλγάρικο κομμουνιστικό κόμμα (στενοί

σοσιαλιστές) ήταν από τα λίγα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της εποχής που αντιτάχθηκαν σθεναρά στη συμμετοχή στον πόλεμο και δεν ψήφισαν τους πολεμικούς προϋπολογισμούς ενώ έκανε αντιπολεμική δουλειά και οργάνωνε αντιπολεμικές κινητοποιήσεις.

Έτσι, στις εκλογές του Αυγούστου του 1919 πρώτο κόμμα αναδεικνύονται οι Αγροτιστές του Πέταρ Σταμπολίσκου με 27,3% και δεύτερο οι Κομμουνιστές ή Στενοί Σοσιαλιστές υπό τον Ντιμίταρ Μπλαγκόεφ, με 18,5%. Λιγότερο από ένα χρόνο μετά, στις εκλογές του Μαρτίου του 1920 οι Αγροτιστές ενισχύονται συγκεντρώνοντας το 38,6% και οι Κομμουνιστές παραμένουν δεύτερο κόμμα με 20,4%.

Η περίοδος που ακολουθεί χαρακτηρίζεται από τον έντονο **ανταγωνισμό μεταξύ Κομμουνιστών και Αγροτιστών**. Οι πρώτοι θεωρούν ότι σύντομα έρχεται η σειρά τους και πιέζουν τη μετριοπαθή κυβέρνηση Σταμπολίσκου να πάρει φιλεργατικά μέτρα. Οι κομμουνιστές έχοντας αυξανόμενη δύναμη στα συνδικάτα οργανώνουν απεργίες και διαδηλώσεις. Η απάντηση της κυβέρνησης Σταμπολίσκου γίνεται διαρκώς και πιο σκληρή.

Στις δημοτικές εκλογές του 1919, το βουλγαρικό ΚΚ κερδίζει μία σειρά Δήμους και Κοινότητες ανάμεσά τους και μεγάλες πόλεις όπως η Βάρνα, η Ντούπνιτσα, το Κιουστεντίλ, η Νόβα Ζαγκόρα, το Σλίβεν κ.α. Αμέσως υλοποιεί ένα παμβουλγαρικό **πρόγραμμα μετατροπής των «κόκκινων δήμων» σε «δημοτικές/κοινοτικές κομμούνες»**. Έτσι, όπου υπάρχουν κομμουνιστές δήμαρχοι ή κοινοτάρχες λαμβάνονται μέτρα φορολόγησης του υψηλού εισοδήματος, απαλοιφής δανείων των φτωχών, οικοδόμησης δημοτικών/κοινοτικών εγκαταστάσεων για τους άπορους, δημιουργία δημοτικών/κοινοτικών εργαστηρίων όπου εργάζονται άνεργοι/ες και παράγουν προϊόντα σε πολύ χαμηλές τιμές χτυπώντας έτσι την αισχροκέρδεια και άλλα μέτρα υλικής ενίσχυσης των ανέργων και του φτωχού πληθυσμού. Ακόμα δημιουργούνται νηπιαγωγεία, δωρεάν πλυντήρια, δομές βοήθειας στις νεαρές μητέρες κ.α.

Ωστόσο, όλες οι «δημοτικές/κοινοτικές κομμούνες» διαλύονται

μεταξύ 1921-1923 με την επέμβαση της κυβέρνησης των Αγροτιστών είτε με δικαστικά μέσα είτε ακόμα και με την εκλογική σύμπραξη όλων των υπολοίπων κομμάτων εναντίον των κομμουνιστών, όπως στην περίπτωση της πόλης Ντούπνιτσα.

Τα **Χριστούγεννα του 1919**, τα συνδικάτα των σιδηροδρομικών και ταχυδρομικών υπαλλήλων, υπό τον έλεγχο του βουλγαρικού ΚΚ οργανώνουν **απεργία στη Σόφια** με μισθολογικά αιτήματα και απαιτήσεις για κοινωνικές παροχές. Η απεργία είναι μαζική και η κυβέρνηση Σταμπολίσκν κηρύσσει τη χώρα σε κατάσταση πολεμικής ετοιμότητας ενώ κινητοποιεί τον στρατό και το παραστρατιωτικό σώμα της «Πορτοκαλί Φρουράς» εναντίον των απεργών και των κομμουνιστών. Αυτή η κίνηση της κυβέρνησης των Αγροτιστών εξοργίζει την εργατική τάξη και σε αλληλεγγύη στους απεργούς της Σόφιας, κηρύσσεται απεργία από τους σιδηροδρομικούς, τους ταχυδρομικούς, τους ανθρακωρύχους και τους εργάτες στους τηλεγράφους σε μια σειρά βουλγαρικές πόλεις (Ντούπνιτσα, Πέρνικ, Στάρα Ζαγκόρα, Νόβα Ζαγκόρα, Πλέβεν, Λομ κ.α.). Συνολικά, πάνω από 25.000 εργαζόμενοι στις μεταφορές και τις επικοινωνίες παίρνουν μέρος στην παμβουλγαρική απεργία

της 27ης Δεκέμβρη. Μπροστά σ' αυτή την έκρηξη εργατικής δυσaráσκειας, η κυβέρνηση των Αγροτιστών συμμαχεί με τους Σοσιαλιστές που διατηρούν επιρροή σε κάποια συνδικάτα και δουλεύουν για τη διάσπαση του απεργιακού μετώπου ενώ ταυτόχρονα επιτάσσει τους απεργούς και κινείται εκδικητικά εναντίον των οικογενειών τους (συλλήψεις, αποπομπή από κοινωνικές υπηρεσίες). Κάτω απ' αυτή την πίεση, ο **απεργιακός κύκλος κλείνει στις 19 Φλεβάρη 1920**, όμως το ρήγμα μεταξύ Κομμουνιστών και Αγροτιστών έχει ήδη βαθύνει.

Το πραξικόπημα του Ιούνη του '23: Ο φασισμός ως απάντηση

Τον Απρίλιο του '23 πραγματοποιούνται νέες εκλογές στη Βουλγαρία. Οι Αγροτιστές καταφέρνουν να αποσπάσουν το εντυπωσιακό 52,7% των ψήφων ενώ οι Κομμουνιστές παρουσιάζουν μικρή πτώση και περιορίζονται στο 18,9%. Τρίτο κόμμα, με 15,5%, αναδεικνύεται το Συνταγματικό Μπλοκ, ένας συνασπισμός μικρότερων αστικών κομμάτων. Ήδη όμως όλες οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις καταγγέλλουν την κυβέρνηση των Αγροτιστών για τις διώξεις εναντίον της αντιπολίτευσης και εκλογική νοθεία.

Λίγους μήνες αργότερα, τον **Ιούνιο του '23**, η κυβέρνηση των Αγροτιστών θα ανατραπεί από **βίαιο πραξικόπημα** που οργανώνουν η Λαϊκή Συμμαχία (μια πολιτική οργάνωση εθνικιστών και διανοουμένων πολιτικών και στρατιωτικών), η Στρατιωτική Ένωση (οργάνωση εν ενεργεία και απόστρατων αξιωματικών) και η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (εθνικιστική οργάνωση των βουλγαρομακεδόνων). Το πραξικόπημα θα υποστηρίξουν και τα αστικά κόμματα του συνασπισμού του Συνταγματικού Μπλοκ.

Κάθε μία από τις δυνάμεις που συμμετείχε στο πραξικόπημα είχε τους δικούς της λόγους. Ανάμεσα στους παλαιούς στρατιωτικούς και πολιτικούς υπήρχε δυσaráσκεια για τον παραγκωνισμό και τις ποινικές διώξεις όσων συμμετείχαν ενεργά στις κυβερνήσεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ως υπαίτιους της εθνικής καταστροφής της

Βουλγαρίας. Ανάμεσα στους εθνικιστές βουλγαρομακεδόνες επικρατούσε αναβρασμός καθώς η κυβέρνηση Σταμπολίσκου είχε υπογράψει την άνοιξη του '23 Σύμφωνο με τη Σερβία με το οποίο υποσχόταν να σταματήσει τη δράση της ΕΜΕΟ, η οποία ως τότε εισερχόταν σε σε σερβικά και γιουγκοσλαβικά-μακεδονικά εδάφη οργανώνοντας επιθέσεις.

Συνολικά όμως, οι οργανωτές του πραξικοπήματος δεν εμπιστεύονταν την κυβέρνηση Σταμπολίσκου ότι μπορεί να επιβάλλει την τάξη και την ασφάλεια στη Βουλγαρία και να διασφαλίσει την «εθνική ενότητα» καθώς και το κύρος του βουλγαρικού κράτους.

Έτσι, στις 9 Ιούνη 1923 σχηματίζεται νέα κυβέρνηση υπό τον **Αλεξάντερ Τσανκόφ**, η οποία παίρνει και την έγκριση από τον βασιλιά Μπορίς τον Γ'.

Παράλληλα ξεκινάει **πογκρόμ** εναντίον των οπαδών του αγροτικού κόμματος αλλά και αριστερών, κομμουνιστών. Μάλιστα ο πρωθυπουργός και ηγέτης των Αγροτιστών συλλαμβάνεται από οπαδούς της ΕΜΕΟ και **δολοφονείται** ενώ το σώμα του κατακρεουργείται και γίνεται αντικείμενο επίδειξης και χλευασμού από τους εθνικιστές βουλγαρομακεδόνες.

1923 г. — Македонските банди бучеа на щиковае отрязаните глави на народните синове.

Απ' τον Ιούνη στον Σεπτέμβρη

Το πραξικόπημα του Ιούνη δε συναντά μεγάλη αντίδραση καθώς οι Αγροτιστές πιάνονται στον ύπνο και δεν μπορούν να πάρουν σημαντικά τμήματα του στρατού με το μέρος τους ενώ οι **Κομμουνιστές τηρούν στάση ουδετερότητας** κρίνοντας ότι πρόκειται περί εσωτερικού ξεκαθαρίσματος μεταξύ των τμημάτων της βουλγαρικής αστικής τάξης της υπαίθρου και των πόλεων.

«Η νέα κυβέρνηση, που δημιουργήθηκε μέσω στρατιωτικού πραξικοπήματος, έρχεται να πάρει τη θέση μίας στρατιωτικοπολιτικής δικτατορίας, αυτής της μπουρζουαζίας της υπαίθρου, με άλλη στρατιωτικοπολιτική δικτατορία – αυτή της μπουρζουαζίας των πόλεων, των παλαιών αστικών κομμάτων» –
Ανακοίνωση του ΒΚΚ μετά την 9η Ιούνη 1923

Ωστόσο, κατά τόπους **συγκροτούνται αυθόρμητα κοινές ένοπλες ομάδες** Αγροτιστών, Κομμουνιστών και Αναρχικών οι οποίες συγκρούονται για λίγες ημέρες με τους υποστηρικτές του πραξικοπήματος δίνοντας κάποιες δεκάδες νεκρούς ώπου να κατασταλλούν από τις υπέρτερες, καλύτερα οργανωμένες και εξοπλισμένες δυνάμεις των πραξικοπηματιών.

Μονάχα λίγες μέρες μετά, στις 14 Ιούνη 1923, το στέλεχος του ΒΚΚ και της Κομμουνιστικής Διεθνούς (ΚΔ), Βασίλ Κολάροφ θα τηλεγραφήσει από τη Μόσχα προς την Κεντρική Επιτροπή του ΒΚΚ γράφοντας τα εξής:

«Απ' όσο μπορούμε να κρίνουμε από εδώ πέρα, η κατάσταση απαιτεί κοινές κι αποφασιστικές ενέργειες, ακόμα και με τον Σταμπολίσκυ, αλλιώς η τωρινή κυβέρνηση θα ενισχυθεί και θα εκριζώσει τους κομμουνιστές»

Στις 23 Ιούνη η **Εκτελεστική Επιτροπή της ΚΔ** θα εκδώσει ανακοίνωση προς τους Βούλγαρους εργάτες και χωρικούς. Εκεί επικρίνονται οι Σοσιαλιστές για υποβοήθηση του πραξικοπήματος και ασκείται κριτική στον Σταμπολίσκυ καθώς θεωρείται ότι βασική αιτία του τέλους του ήταν η άρνησή του να συμμαχήσει με

τους Κομμουνιστές κι η απόφασή του να κινηθεί εναντίον τους όσο ήταν στην κυβέρνηση. Όμως κατά την ΚΔ υπάρχει ποιοτική διαφορά ανάμεσα στις δύο κυβερνήσεις. Η κυβέρνηση των πραξικοπηματιών αναμένεται να στραφεί κατά τόσο των εργατών, όσο και των φτωχών και μεσαίων χωρικών μέχρις εξαφάνισής τους. Η ΚΔ δεν παραλείπει να ασκήσει **ανοιχτή κριτική** στη θέση της ΚΕ του ΒΚΚ για ουδετερότητα μπροστά στο πραξικόπημα καλώντας αντιθέτως σε ενιαίο αγώνα εργατών-χωρικών για μία γνήσια εργατο-αγροτική κυβέρνηση.

Με νέα παρέμβασή του ο πρόεδρος της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ, **Ζινόβιεφ**, στις 2 Ιούλη, θα στείλει **ανοιχτό γράμμα** στην ΚΕ του ΒΚΚ με το οποίο της ζητά να αλλάξει τη θέση της για την κατάσταση στη Βουλγαρία και να προετοιμάσει το Κόμμα ώστε να

περάσει σε περίοδο παρανομίας και τέλος να συνάψουν συμφωνία με τους εναπομείναντες Αγροτιστές. Ήδη, από τα τέλη Ιούνη, στέλνεται εσπευσμένα στη Βουλγαρία ο **Βασίλ Κολάροφ** ώστε να ηγηθεί της νέας κατάστασης. Μετά από ένα περιπετειώδες δρομολόγιο κι αφού συλληφθεί χωρίς ντοκουμέντα από την αστυνομία θα καταφέρει να φτάσει στη Σόφια στις αρχές Ιούλη.

Όμως η **διαφωνία μεταξύ του βουλγαρικού ΚΚ και της Διεθνούς** παραμένει κι έτσι στις 6 Ιούλη, η συνεδρίαση του κομματικού συμβουλίου θα επικυρώσει την ορθότητα της στάσης του ΒΚΚ κατά το πραξικόπημα του Ιούνη, αποδίδοντας τη διαφωνία με την ΚΔ σε ελλιπή πληροφόρηση της τελευταίας για την κατάσταση στη Βουλγαρία. Τέλος, απορρίπτεται η προτεινόμενη από την ΚΔ τακτική συμμαχίας με τους Αγροτιστές καθώς θεωρείται ότι κάτι τέτοιο θα δημιουργήσει αυταπάτες στις αγροτικές μάζες που έχουν αρχίσει να χάνουν την πίστη τους προς τους Αγροτιστές. Η διαμάχη μεταξύ ΒΚΚ και ΚΔ θα συνεχιστεί και κατά τον μήνα Αύγουστο με εκατέρωθεν παρεμβάσεις και αρθρογραφία.

Τελικά, κάτω από την πίεση της ΚΔ και την επιρροή του Βασίλ Κολάροφ, επιτυγχάνεται η **αλλαγή στάσης** του ΒΚΚ. Στη συνεδρίαση μεταξύ 5ης και 7ης Αυγούστου, με εισήγηση του Κολάροφ υιοθετείται η θέση για **ολόπλευρη προετοιμασία για μαζική ένοπλη εξέγερση**. Πολιτικά το ΒΚΚ θα κινηθεί για ένα ενιαίο μέτωπο των εργαζόμενων και αγροτικών μαζών με αιτήματα που θα θέτουν το ζήτημα μιας εργατο-αγροτικής κυβέρνησης ενώ αποφασίζεται να προτείνει συμμαχία τόσο στους Αγροτιστές όσο και στους Σοσιαλδημοκράτες. Τέλος, το ΒΚΚ, σύμφωνα με την Απόφαση των αρχών Αυγούστου θα στραφεί πολιτικά και προς τους ΒουλγαροΜακεδόνες προσπαθώντας να τους αποσπάσει από την επιρροή των αστικών και εθνικιστικών κομμάτων και να πετύχει έστω μια ουδέτερη στάση τους στο μέλλον.

Ωστόσο, παρά την πλειοψηφική αποδοχή των θέσεων της ΚΔ, στην πορεία προς τον Σεπτέμβρη **εκφράζονται διαφωνίες** για το κατά πόσο υπάρχουν προϋποθέσεις για μία επιτυχημένη εξέγερση. Αυτές οι διαφωνίες εκφράζονται κι από κορυφαία κι ιστορικά στελέχη του ΒΚΚ, όπως ο «παππούς» Ντιμίταρ Μπλαγκόεφ. Αλλά και στους

κόλπους της ΚΔ εκφράζονται αμφιβολίες για το αν η κατάσταση στη Βουλγαρία είναι έτοιμη για προχώρημα σε ένοπλη εξέγερση καθώς όπως παρατηρεί ο Μιλιούτιν σε γράμμα του προς το Προεδρείο της ΚΔ, δεν έχει οργανωθεί ούτε μία μαζική διαδήλωση μετά το πραξικόπημα της 9ης Ιούνη. Παρά τις διαφωνίες και τις ενστάσεις η προετοιμασία της ένοπλης εξέγερσης προχωρά βασιζόμενη στα νεότερα και πιο ενθουσιώδη μέλη της ηγεσίας του ΒΚΚ.

Το ξέσπασμα της εξέγερσης

Οι προετοιμασίες της εξέγερσης πέφτουν στην αντίληψη της κυβέρνησης Τσανκόφ. Στις 6 Σεπτέμβρη, ο Υπουργός Εσωτερικών της Βουλγαρίας ενημερώνει την κυβέρνηση ότι οι κομμουνιστές ετοιμάζονται για επανάσταση στα πρότυπα των Ρώσων μπολσεβίκων. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Υπ. Εσ. η εξέγερση είναι προγραμματισμένη για τις 17 Σεπτέμβρη. Έτσι, οι κρατικές Αρχές προετοιμάζουν **πογκρόμ συλλήψεων** κομμουνιστών ηγετών που θα ξεκινήσει τα ξημερώματα της **12ης Σεπτέμβρη**.

Εκείνο το πρωί κάπου 300 μέλη και στελέχη του ΒΚΚ στη Σόφια θα συλληφθούν. Ανάμεσά τους και ο γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής, Χρίστο Καμπακτσίεφ, αλλά και ο επικεφαλής της Στρατιωτικο-Τεχνικής Επιτροπής που έχει συστήσει η ΚΕ του ΒΚΚ

για την προετοιμασία της εξέγερσης, Κώστα Γιάνκοφ.

Έτσι, όπως συμβαίνει συχνά σε τέτοιες περιπτώσεις, η **εξέγερση ξεσπά πρόωρα** σε διάφορες περιοχές της βουλγαρικής επαρχίας και χιλιάδες κομμουνιστές, αναρχικοί, αγροτιστές και ανένταχτοι εργάτες και χωρικοί θα λάβουν μέρος σ' αυτή.

Η πρώτη μάχη θα δοθεί στα **χωριά Μάγκλιζ και Γκολιάμο Ντριάνοβο** της επαρχίας Καζανλίκ τα **ξημερώματα της 14ης Σεπτέμβρη**. Τα δύο χωριά θα καταληφθούν από τους επαναστάτες. Ακολουθούν μερικές ημέρες μετά, στις **19 και 20 Σεπτέμβρη**, οι περιοχές **Στάρα Ζαγκόρα και Νόβα Ζαγκόρα**. Στην τελευταία, η πόλη και σχεδόν το σύνολο της επαρχίας καταλαμβάνονται από τους επαναστάτες.

Τελικά, η ΚΕ του ΒΚΚ, εν μέσω διαφωνιών, αποφασίζει στις 20 Σεπτέμβρη να υπάρξει **γενικός ξεσηκωμός μεταξύ 22 και 23 Σεπτέμβρη**. Επικεφαλείς της Επαναστατικής Επιτροπής τοποθετούνται οι **Γκεόργκι Δημητρόφ, Βασίλ Κολάροφ και Γκαβρίλ Γκένοφ**.

Στις 23 Σεπτέμβρη καταλαμβάνεται από τους επαναστάτες η πόλη **Μοντάνα** (τότε Φέρντιναντ) στη βορειοδυτική Βουλγαρία όπου δίνονται σημαντικές μάχες. Ο στρατός εκδιώκει τους επαναστάτες την επομένη ενώ η πόλη επανακαταλαμβάνεται από τους εξεγερθέντες μέσα σε ένα 48ωρο. Επίσης, στα χέρια των επαναστατών πέφτουν για μικρά διαστήματα οι πόλεις **Λομ** στη βορειοδυτική Βουλγαρία και η πόλη **Ράζλογκ** στη βουλγαρική Μακεδονία. Στην τελευταία περίπτωση, οι εθνικιστές βουλγαρομακεδόνες της ΕΜΕΘ θα κινητοποιηθούν ενάντια στους κομμουνιστές αναγκάζοντάς τους να παραδώσουν τον οπλισμό τους και να καταφύγουν στα βουνά.

Η δυνατότητα προετοιμασίας της κυβέρνησης από τις αρχές Σεπτέμβρη καθώς κι οι προληπτικές συλλήψεις που επέφεραν την **παράλυση του κομματικού μηχανισμού του ΒΚΚ στις μεγάλες βουλγαρικές πόλεις** (Σόφια, Πλόβντιβ, Βάρνα, Μπουργκάς) δίνουν την ευχέρεια στον κρατικό μηχανισμό να κινητοποιήσει μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες είναι πολύ καλύτερα εξοπλισμένες από τους εξεγερμένους. Η Σοβιετική Ένωση εξετάζει στις 26 Σεπτεμβρίου την αποστολή 120 πλήρως εξοπλισμένων Βούλγαρων υπηκόων της με σκοπό να βοηθήσουν την εξέγερση, όμως είναι ήδη αργά.

Στις **28 και 29 Σεπτέμβρη**, η μεγάλη μάζα των εξεγερμένων ενόπλων περνά σε **γιουγκοσλαβικό έδαφος** εγκαταλείποντας τη Βουλγαρία. Μαζί τους βρίσκεται και η ηγεσία του ΒΚΚ και της εξέγερσης. Οι Δημητρόφ και Κολάροφ δεν θα επιστρέψουν σε βουλγαρικό έδαφος παρά μόνο μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τις επόμενες ημέρες εκδηλώνονται μόνο σποραδικές συγκρούσεις σε χωριά μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και εγκλωβισμένων ομάδων επαναστατών.

Η εξέγερση λαμβάνει τέλος με 800 έως 1.000 νεκρούς απ' την πλευρά των επαναστατών. Ακολουθούν συλλήψεις όσων δεν κατάφεραν να φύγουν εκτός συνόρων. Στις αρχές του 1924, το ΒΚΚ τίθεται εκτός νόμου, καθεστώς το οποίο διατηρείται μέχρι το 1944. Βέβαια, στη διάρκεια του 1924, η ΚΔ ακόμα συζητά το ενδεχόμενο νέας εξέγερσης στη Βουλγαρία πράγμα που υποστηρίζει κι η «αριστερή τάση» του ΒΚΚ, η οποία ενισχύεται την πρώτη περίοδο της παρανομίας. Εξάλλου και μετά την καταστολή της εξέγερσης του Σεπτέμβρη του '23, στα βουνά της Βουλγαρίας συνεχίζουν να δρουν μικρές ένοπλες ομάδες αναρχικών και κομμουνιστών. Για ένα σύντομο διάστημα μέχρι το 1925, το ΒΚΚ θα υιοθετήσει **πρακτικές τρομοκρατικών χτυπημάτων** μέσω των οποίων ελπίζει στην ανατροπή του καθεστώτος Τσανκόφ. Αποκορύφωμα αυτών των πρακτικών αποτελεί η δολοφονία του Στρατηγού και πολιτικού της κυβέρνησης, Κονσταντίν Γκεοργκίεφ, στις 14 Απριλίου, και η **βομβιστική ενέργεια στην εκκλησία Αγία Κυριακή (Σβετά Νευτέλια)** στο κέντρο της Σόφιας, δύο μέρες μετά, κατά τη διάρκεια της κηδείας του, με στόχο την φυσική εξόντωση της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας του καθεστώτος Τσανκόφ. Πρόκειται για μια βομβιστική επίθεση, για την οργάνωση της οποίας στέλνεται ειδικό στρατιωτικό στέλεχος από τη Μόσχα και είναι **εξαιρετικά μεγάλης ισχύος** με αποτέλεσμα 134 νεκρούς (μεταξύ αυτών γύρω στους 40 αξιωματικούς του

βουλγαρικού στρατού) και 500 τραυματίες.

Η επίθεση θα έχει ως αποτέλεσμα την **ένταση των διώξεων** κομμουνιστών και αναρχικών από το βουλγαρικό κράτος με αποτέλεσμα την **άμεση εκτέλεση 400-450 αγωνιστών** ενώ μες στον επόμενο χρόνο θα δολοφονηθούν μερικές εκατοντάδες ακόμη.

Σταδιακά μέχρι το 1926, η ηγεσία του ΒΚΚ θα περάσει στους πολιτικούς εξόριστους Δημητρόφ και Κολάροφ οι οποίοι διαφωνούσαν τόσο με τη «νομιμόφρονα» πλειοψηφία της ΚΕ του ΒΚΚ πριν και λίγο μετά την εξέγερση του Σεπτέμβρη, όσο και με την «αριστερή τάση».

Παρότι το ΒΚΚ δεν θα μπορέσει να πρωταγωνιστήσει ξανά στην πολιτική ζωή της Βουλγαρίας μέχρι το τέλος του Β'ΠΠ, η εξέγερση του Σεπτέμβρη του '23 θα μείνει στην ιστορία ως μια λαμπρή απόδειξη της αγωνιστικότητάς του και της ιστορίας του εργατικού κι αγροτικού κινήματος των Βαλκανίων απέναντι στην άνοδο του φασισμού.

Συνολικά, τα γεγονότα του Σεπτέμβρη του '23 αποτελούν μάλλον την τελευταία απόπειρα εξαγωγής της οκτωβριανής επανάστασης στην Ευρώπη μετά τις αποτυχίες στην Ουγγαρία και τη Γερμανία.

Γκέο Μίλεφ: Ο Βούλγαρος ποιητής, που έγραψε το ποίημα «Σεπτέμβρης», ένα χρόνο μετά την εξέγερση, δεν είναι τυχαίος. Ο ίδιος είχε πολεμήσει στον Α' Π.Π. χάνοντας το δεξί του μάτι απ' το βρετανικό πυροβολικό (γι' αυτό πάντοτε φωτογραφίζεται καλύπτοντάς το είτε με φράτζα, όπως στη φωτογραφία, είτε με καπέλο). Το ενδιαφέρον είναι ότι γράφει κι εκδίδει το ποίημα του ένα χρόνο μετά την ήττα της εξέγερσης, εν μέσω διώξεων κι απαγόρευσης του κομμουνιστικού κόμματος. Το ποίημα είναι πολύ μεγάλο σε έκταση και κάποιος μπορεί να δει πολλές ομοιότητες με το ύφος του Βάρναλη (σε κάποια σημεία του εμφανίζονται

εντελώς ίδια μοτίβα, καθόλου απίθανο ο γεννημένος στη Βουλγαρία Βάρναλης να τον είχε υπόψη του). Μιλώντας για τον Σεπτέμβρη ο Μίλεφ έγραψε:

«Εμείς οι διανοούμενοι δεν μπορούμε, δεν πρέπει να μένουμε απαθείς μπροστά σ' αυτό που βίωσαν οι άνθρωποι τον Σεπτέμβρη – όχι μόνο από κοινό ανθρωπισμό αλλά πάνω απ' όλα από ζήλια για τη λαϊκή υπόθεση»

Το περιοδικό που περιλαμβάνει το ποίημα, αποσύρεται απ' την κυκλοφορία κι απαγορεύεται. Ο Μίλεφ δικάζεται και καταδικάζεται σε απομόνωση σε σκοτεινό μπουντρούμι για ένα χρόνο και τεράστιο πρόστιμο. Αποφασίζει να κάνει έφεση αλλά μυστηριωδώς «εξαφανίζεται». Το σώμα του θα αποκαλυφθεί, τριάντα χρόνια μετά, τη δεκαετία του '50, σε ομαδικό τάφο με σαφή σημάδια πνιγμού.

Πηγή: ourbalkans.wordpress.com